A 57829

A57829

A SZÉKELYEK EREDETÉRŐL.

XA 160066

IRTA:
Dr. CZÍMER KÁROLY.

SZEGED, 1928.

A szegedi Hirlapkiadó- és Nyomdavállalat R.-T. kiadása.

SZTE Egyetemi Könyvtár
J000937652

A 57829

A székelyek a magyarságnak egyetlen ősi tiszta fajnépe se oláhval, se másal nem vegyült és nemesebb szempontból is ellentéte a világ legkevertebb népének, az oláhnak, melybe macedónok, kucsók, cincárok, albánok, fanarióta-görögök, örmények, turáni kazárok, besenyők, csángók, kunok és bolgárok sokkal kulturáltabb népe beléolvadt és benne oláh cigány sorra sülyedt, csupán a székelyekre nem tudott az oláh semmiféle oláhosító hatást gyakorolni, dacára, hogy tiz századon át az oláhság tengerétől körülvéve laknak.

Ezer esztendőn át elpusztithatatlan ősi magyar tipusos székelyek eredetének kutatása kétszáz év előtt vette kezdetét, de származása még ma sincsen biztosan megállapitva és hirneves történettudósok még eddig nem tudtak a kérdésben egyértelmü meg állapodásra jutni.

Szegeden is mostanában kiváló szaktudósok ismét vizsgálat alá vették ezt a történeti problémát és erre vonatkozó nyomozást, amit 200 esztendő előtt Timon Sámuel inditott meg, ismét megujitották, polemizáló nézeteiket előadták, de eredmény nincs.

Az ügy érdekében én is szeretnék a tárgyhoz szólani, de a világért sem azért, mintha én akarnám eldönteni a kérdést, hanem csak azért, hogy elmondhassam a véleményemet, hogy miért nem sikerült eddig ezen szép, értékes és tanulságos kérdés megoldása és hogy rámutathassak arra az utra, amelyen haladva, a vizsgálódók eljuthatnak az igazsághoz.

Egyik tudósunk azt mondja, hogy ezt a dolgot eddig azért nem lehetett nyélbe ütni, mert csak töredékes és hézagos adatok állottak rendelkezésre, amelyekből nem lehet a történeti igazságot kihámozni, nekem azonban az a szerény nézetem, hogy azok az adatok, amiket eddig felkutattak, bőségesen elegendők arra, hogy azok segitségével a székelyek származását minden kétség nélkül megállapitsuk.

Az én nézetem az, hogy az ügyet eddig azért nem vihettük dülőre, mert a kutatók egy része *idegenben, külföldön* kereste a székelyek őseit és minden áron állitólag a magyarokkal beköltözött *eszegel* nevü szabir, vagy kabar nemzetségekben, továbbá a *szakul* bolgár törzsben, végül a székelyföldre telepitett bolgár hadifoglyok (!) ivadékaiban képzelte a székelyek eleit. A nyomozók másrésze *itthon* kereste a székelyek őseit s az Erdélyben visszamaradt *hunoktól* vagy a Dunántulról, a királyok által a Hargita két oldalára telepitett magyar *határőrök* utódaitól származtatta le a székelyeket.

Azt tartom, hogy egyik sem kereskedett az igazi helyen és az a meggyőződésem, hogy előbb az Árpádkori *vármegyék keletkezésének* szintén vitás kérdését kell eldönteni és ha ez sikerül, akkor a székely kérdés is meg van oldva.

I.

Az a baj, hogy a vármegyék keletkezésében is külföldön keressük a mintát és szándékosan hályogot teszünk szemünkre és vele tönkre tesszük tisztán látásunkat. Nem hisszük el, hogy az életrevaló és a magyarságot ezer esztendőn keresztül fentartó vármegyéket a nemzeti génius, a fajvédő őserő és bölcsesség, idegen segitség nélkül, a maga erejéből hozta létre, hanem könnyebb a lelkünknek, ha a nemzeti jelleget levakarhatjuk róluk és a német frank *gau-k* és *márk-ok* utánzását látjuk bennök és az első magyar vármegyei ispánokban a német-frank *gaugráfok és márkgráfok* atyafiait ismerjük fel.

Pedig a honfoglaló magyarok a két német főtiszt közül csak az egyiket ismerték, a *márkrafot* és őt is gunyból, vagy könnyebb kiejtés okából *markolábnak* hivták, de nem tartották érdemesnek arra, hogy példaképül vegyék, mert a cseh, morva és osztrák markoláboknak minduntalan a magyarok szép, selymes, gyapjas fehér, birkanyájaira és szép asszonyaira és leányaira fájt a foga és szünet nélkül a magyarok székeire és üléseire törtek, de mind annyiszor véres fejjel verték ki őket az országból és éppen nem tartották őket olyan mintaszerü főtiszteknek, hogy érdemesek lettek volna arra, hogy a magyar előljárók számára mértéket vegyenek róluk.

Ez volt az oka annak, hogy azok a történetirók, akik az Árpádkori vármegyei ispánokban a német-frank gaugráfok és márkgráfok utánzását látták, az Árpádkori vidéki kormányzatnak nemzetfentartó szerveit, a vármegyék keletkezését nem tudták megfejteni és ez az oka annak is, hogy az ősi magyar vármegyék megalakulása megoldhatlan problémája történetirásunknak.

Mivel pedig a székelység keletkezése szorosan összefügg az ősi magyar vármegyék megalakulásával és attól nem lehet elválasztani, azért e nélkül a székelyek eredetét sem lehet megállapitani és nézetem szerint, mindaddig, amig az Árpádkori vármegyék keletkezését ki nem nyomozzuk, addig a székelyek eredete is megoldatlan marad.

II.

E célból mostan az Árpádkori vármegyék megalakitásának megfejtésére térek át.

Nézetem szerint az Árpádkori vármegyék az ősi magyar nemzetségi szervezetből és pedig a *székből* és *székaljából* fejlődtek ki, minél fogva a vármegye a legtipusosabb, legeredetibb és legéletrevalóbb nemzeti alkotásunk, minden külföldi utánzás nélkül, olyan tökéletes magyar munka, hogy az fajunknak ezer éven át életerőt adott.

A honfoglaláskori ősi magyar politikai és kulturélet embriója: a törzs és törzsbirtok.

A magyaroknak már Lebédiában hét törzsük vagy *székük* volt.

A törzs és birtoka együttvéve a *szék* fogalmát adja és akik benne éltek: a *szabadok* és *rabszolgák*, azok a *székalját* képezték. A székalja a törzsbirtokot és a rajta élő törzsnek *nemzetségeit* és rabszolga állapotu munkás csoportjait jelentette.

A széknek megerősitett menedékhelye volt, amely ben veszély esetén a székalja védekezett. Ez volt a *vár* és a székaljában azok, akit a várat javitották és védelmezték, a *váralját* képezték. Ebből a székaljából és váraljából alakultak ki az ősi magyar vármegyék.

A székalja szaporodó nemzetségeiből egyes *ágak* kiszakadtak, a székbirtokon szétvándoroltak, maguknak külön *széket* és *ülést* szakitottak ki s az elköltözött ágak székein és ülésein külön *ágasvárakat* épitettek és a népesebb székalja területen két-három *váralja* is keletkezett.

A székalja és váralja a honalapitó törzseknek és nemzetségeknek *gazdasági* és *katonai* intézménye volt és dacára, hogy a székhez tartozó nemzetségek a székalja birtokán szétvándoroltak és külön székekbe települtek szét és azokon maguknak külön várakat és váraljakat állitottak: azért tovább is közös gazdasági életben és kölcsönös védelmi szövetségben maradtak.

A gazdasági élet közösségét az vonta maga után, hogy osztatlan volt a széknek a földbirtoka és közös volt a széknek munkaereje, a rabszolgák osztatlan csoportja és közös volt a széknek katonai ereje, a vitézek csapata, amelyet *hadnak* hivtak.

Az egész szék fölött a *szék feje* állott, békében *főbirája* és háboruban *vezére* a székhez, székaljához tartozóknak. Segitő társai voltak: a *biró*, a vár gondozója: a *várnagy* és a had vezetője: a *hadnagy*, akiket a nemzetségekből és ágakból választottak. A szék katonai erejét, a vitézek csapatát a vezető

tisztje után *hadnagyaljának* és *hadnagyságaljának* hivták, amelyből később, a XII. század végén, amikor a francia-német módra a *nemzetiségi címereket* és *katonai zászlótartást* használatba vették, a *zászlóalja* fejlődött ki.

A vármegyék és székelyek eredetének megértéséhez fontos még a *nemzetségi birtokjog* ismerete.

A székalja területén széttelepült és a vérségi leszármazás utján rokonságban álló nemzetségek és ágak kölcsönös *öröklési* és *elővételi joggal* birtak a kihalt nemzetségek birtokára, ülésére, várára, nyájakra és rabszolgáira és idegen nemzetségbeliek a magva szakadt nemzetség birtokát csak akkor vásárolhatták meg, ha a kihaltnak életben levő rokonai megengedték és az elővételi jogról a vásárlók érdekében lemondottak.

A székaljában *rendi* tekintetben *nemesek, székesek vagy székelyek és aljasok* (alattvalók, alávalók) éltek.

A nem+es nemzetség+est, a nem+hez, nemzetséghez tartozót jelentett és vele szemben a *nem+telen* idegen embert fejezett ki aki nem volt tagja a nemzetségnek.

A *szék+es* és *szék+ely* székben élő, székhez tartozó embert jelentett. A székely nagyobb egységnek, a *széknek*, a nemes kisebb egységnek, a *nemzetségnek* volt tagja.

Az *aljas* gyüjtő értelmü szó, a székaljába és váraljába tartozót fejezet ki, tehát nemest, székelyt, szabadot és rabszolgát egyaránt.

A honfoglaló magyaroknak a székaljában és váraljában ilyen egyszerü, de eszélyes és életképes volt a gazdasági, birtokjogi és katonai élete és szervezete a királyság előtt.

Ennek előadása azért volt szükséges, mert a székelyeknek is ilyen volt a nemzetségi szervezete.

Most térjünk át a vármegyék megalakitására és nézzük azt, hogy a székaljából és váraljából miképen fejlődött ki a vármegye?

A királyság behozatala után a nemzetségek székaljában mindössze csak annyi változás történt, hogy Szent István, az első király, a székalja *fejét:* a főbirót és vezért, *királyi főtisztjévé* tette, oly célból, hogy nemzetsége székaljában a király és az egyház érdekeit védelmezze és szolgálja, a székalja vidékén, a király nemzetségi birtokain élő felszabaditott rabszolgáit, az ugynevezett *udvarnokokat* és *másféle* cselédeit, akik az udvar ellátására szánottak-vetettek és termeltek, a székaljabeliekkel együtt igazgassa.

Az egyház érdeke is megkivánta, hogy a székek fejei a királytól függő *tisztekké* legyenek, hogy a székaljában azokat, akik még nem voltak keresztények, a papokhoz kisértessék és megkereszteltessék őket; a vasár- és ünnepnapok megülésére, a keresztény erkölcsök és szokások megtartására felügyeljenek, a papokat védelmezzék és az ellátásukra szolgáló *párbért* és *egyházi tizedet* (decima-dézsma) a székaljához tartozóktól s a király és magánosok udvarnokaitól és cselédeitől beszedjék s a királynak járó állat- és termésadókat s a szabadok fejadóját azoktól, kiknek személyes szabadságát a király elismerte, behajtsák.

Ezen érdekekből, amik a vidéki kormányzat ügy körébe esnek, a székaljában élőket s a székhez nem tartozó s az udvart és magánosokat szolgáló udvarnokokat, munkásokat, cselédeket, a királyi főtisztté tett székfőnök igazgatása alá adta.

Ez az udvari cselédség s a székaljak munkásai, rabszolgái tulnyomó számban *szláv* népség volt, a királyi főtisztté tett székfőnöknek, aki fölötte is főbiró és parancsoló volt, a szláv *pán* (ur) cimet adott, ami a magyarok szájában csakhamar *ispán* alakra módosult.

Ezáltal, mintegy félszázad mulva, a XI. század végén, Kálmán király idejében, a nemzetségek székaljából és váraljából a vármegyék fejlődtek ki.

A vármegye tehát az ősi magyar vidéki

királyi kormányzatnak legtisztább és legeredetibb igazgatási szerve és minden német-frank utánzás nélkül hazai földből nőtt ki.

A váralja védelmi tekintetben fontosabb volt, mint a székalja és azután a székalja fejének, amióta királyi főtisztté vált, a vár volt a lakhelye és ez által a székalja a nemzetségi szervezetben a váralja elsősége és igazgatása alá került és régi erejét és ügykörét elveszitette és azt mondhatjuk, hogy a váraljába olvadt.

Ennek az volt egyik következménye, hogy az ispán állitása után a váraljában a *székes* és *székely* elnevezés a használatból kiment és közhasználata a vármegyében megszünt, mert a székaljához tartozó székelyek megszüntek a széknek tagjai lenni, mert maga a szék is, beleolvadt a váralja területébe s a székelyek az ispán katonáivá lettek és amikor a XI. század végén, Kálmán király korában, az ispán alatti váralja királyi *uradalommá* vagyis *királyi* vármegyévé alakult át, akkor az ősi székekben élt székelyek utódai *vármegyei katonákká* váltak, de azért nemesek és adómentesek maradtak és személyes katonáskodásra voltak kötelezve tovább is s a király engedélye nélkül a vármegyékből nem költözhettek el, a megye várának szolgálatából nem léphettek ki a király engedélye nélkül és más tekintetben is függő viszonyba jutatták a vármegyétől és a régi székelyek ivadékait a XII. században már nem hitták székelyeknek, hanem a *szentkirály szabadjainak, a szentkirály fiainak* (rövidesen: *királyfiak*-nak) és a *szent király jobbágyainak* nevezték el, de csak ugy nemesek voltak, mint őseik, a székaljaknak székelyei.

Ebből látható tehát, hogy a régi székekben élő székelyek ivadékaiból, az által, hogy a székalja vármegyévé vált, uj nemesi néprétegek állottak elő, a melyekre már nem pászolt a székely elnevezés és ez volt az oka, hogy a székelyek eltüntek a vármegyékből.

III.

Ismétlem, hogy az Árpádkori vármegyék meg-

alakulásának ismerete nélkül a székelyek eredetét sem lehet megfejteni és most már ennek a kérdésnek megoldására térek át.

Erdélyt egy magyar törzs szállotta meg és ebből hét nemzetség kivált s a Hargita két oldalára, a Maros, Olt és Küküllök felső völgyébe települt s ott hét széket alapitott s ebben a hét székaljában királyaink a székfőket soha sem tették királyi főtisztekké, ispánokká, s a székelyek székei királyi vármegyékké sohasem alakultak át.

Erre valaki azt az ellenvetést tehetné, mi szerint honnan van az, hogy az Erdélyt megszálló magyar törzsnek Gyulafehérvárba, Tordára, Kolozsvárba és Dobokavárba települt nemzetségeinek székaljában a székfőket ispánokká tette Szent István és ezen székekből vármegyék fejlődtek, hát akkor a Székelyföldre vándorolt hét nemzetség székaljában miért nem tette a székfőket ispánokká?

Ennek az a magyarázata, hogy a székelyföldi hét székalja vidékén nem voltak Szent Istvánnak magának nemzetségi birtokai és nem éltek ott ugynevezett udvarnokai és ott nem volt semmiféle udvari cselédsége és nem volt kit a székaljabeliekkel együtt székbirónak, vagy székfőnek közös igazgatása alá adnia.

Szóval a Székelyföldön semmi érdeke sem kivánta, hogy ott a székfőket ispánokká tegye.

Erre viszont azt az ellenvetést emelhetné valaki, hogy hiszen a gyulafehérvári, tordai, kolozsvári és dobokai székaljak szomszédságában sem voltak még akkor királyi udvarnokok és más udvari cselédek, és mégis Szent István a gyulafehérvári, tordai, kolozsvári és dobokai székalja székfőit ispánokká tette, minélfogva fenti állitásomban sulyos ellenmondás van.

Ezen ellenvetéssel szemben azt hozhatnám fel, hogy igaz, hogy a gyulafehérvári, tordai, kolozsvári és dobokai székaljak vidékén sem voltak Szent Istvánnak udvari cselédei, de ennél nagyobb országos érdeke kivánta, sőt mintegy rákényszeritette, hogy

a gyulafehérvári, tordai, kolozsvári és dobokai székaljakban a székfők tőle függő királyi ispánokká legyenek és ez a nagy érdeke a *só-szállítás és só-árulás* volt.

Abban az időben a királynak egyetlen állandó és biztos jövedelme a só-árulás volt. Még akkor a máramarosi sóbányák nem állottak művelés alatt és kizárólag Erdélyből, Tordából és a désaknai sóbányákból — miket már a rómaiak is használtak — erdélyi sóval kellett az országot ellátni.

Ez az erdélyi só-szállitás a Maroson és Szamos folyón, a tordai és gyulafehérvári s a kolozsvári és dobokai nemzetségek székbirtokán keresztül történt, azért kellett az elszámolt székek főnökeit a királytól függő ispánokká tenni, hogy az alájuk rendelt székaljak alattvaló munkásaival a só-szállitást megkönnyitsék és ha nem adnak rabszolgát, szék alávaló munkást a só-szállitáshoz, akkor az engedetlen nemzetséget zárják el a sóvásárlástól. Különben is a nemzetségektől nem ingyen követelte a só-szállitást, hanem a só-vágást a bányászoknak és a sóhordást kősóban fizette meg a szent király és a só-szállitás nagyobb rendben ment, ha a királynak saját felelős tisztjei intézték.

Ezért adta tehát a sóbányák vidékén a székaljak nemzetségeit, azoknak szolgasorsu cselédeit, a sótárnák sóvágó bányászait s a só-szállitó hajósokat és fuvarosokat a nemzetségi székaljak székfőnökeinek igazgatása alá, azért tette őket ispánaivá, mig ellenben a Székelyföldön semmi néven nevezhető ilyen királyi érdekek nem forgott fenn.

A Székelyföldön a keresztény erkölcsök, szokások s a papság védelmezése, a plébánosnak járó párbér s a püspököt illető egyházi tized behajtása nem volt szorosan véve királyi funkció és ezen teendőket a székbiráknak kellett a Székelyföldön végeztetniök az altisztjeikkel, az ugynevezett *rovókkal*, vagy később, — amikor a *bán* cim kisebb tisztet is jelentett, nemcsak zászlósurat, — akkor a *rovóbá-*

nokkal, akiknek ezt a nevét némelyek helytelenül használják *rabonbán* alakban és nem voltak ősi székely pogány papok, hanem csupán adószedők.

A székely székekben egy dénár évi jövedelme sem volt a királynak, mert — mint alább látni fogjuk, — a székelyek semmiféle királyi adót, vagy járandóságot sem fizettek és nagyon ráfizetett volna a király a székelyekre, hogy ha a székely székekbe ispánokká tette volna a székbirákat, mert az ispánok számára a váraljak és később a vármegyék királyi jövedelmének harmadát át kellett engedni fizetésül.

Ez volt az oka, hogy a Székelyföldön a székaljak főnökei, vagy székbirái soha sem lettek ispánokká és ott az ősi magyar honalapitók székaljainak nemzetségei és ágai mindvégig ezredéven át *székelyek*, székben élők, székhez tartozók maradtak és a *székely* név a Székelyföldön örökre használatban maradt és nem ment ki a használatból; mint a vármegyékben és a Székelyföldön élő honfoglalók tiszta vegyületlen fajmagyar nemzetségek utódaiból keletkezett a székelynép, nem idegenekből.

Székelyföldön tehát a szék és székalja nem alakult át vármegyévé, a székely székek élére nem állitottak ispánokat, a vármegyei szervezet ott soha sem lépett életbe; a királyság a székelyek ősi honfoglaláskori nemzetségi, gazdasági és katonai szervezetét épségben hagyta.

Ez az oka, hogy a székelyek a honfoglalástól kezdve nemzetségi szervezetüket, földközösségüket, ősi gazdasági, katonai és törvénykezési szervezetüket megtartották, mig ellenben másutt, a többi törzs székeiben és székaljaiban a honfoglaló nemzetségeknek gazdasági és katonai szervezetét a XI. század végén, Kálmán király idejében, a vármegyei szervezet megszüntette. A székelyek a vérségi leszármazás rendjében örökölték nemzetségi földeiket még a XVI. században is, amikor a többi törzsben a nemzetségi szervezetnek nyoma sem volt.

A székely nemzetségi szervezet értelmében, amit

székely-szabadságnak és *székely-alkotmánynak* hívnak) a királyság idejében is minden szék élén a *bíró* és *hadnagy* állott és ezeket a legtipikusabb nemzetségi főtiszteket tovább is a nemzetségekből és ágakból választották még a XV. században is, holott a többi törzsben a királyság első századában, a nemzetségi *székbirák, hadnagyok* és *várnagyok* választása már a XI. század végén (Kálmán király idejében) megszünt és őket a vármegyei *udvarbirák, hadnagyok* és *várnagyok* váltották fel, akiket már nem a vármegyei katonákká vált nemzetségek és ágak választottak, hanem az ispánok nevezték ki őket.

Az ősi székaljak biráskodási és katonai szervezete a királyság első századának végén vármegyei biráskodási és hadügyi szervezetté alakult át, a nemzetségi földközösség pedig az ágak és családok kiválása következtében a nemzetségi birtok felosztására vezetett s a közös nemzetségi birtokot az ágak és családok felosztották és ez által az *ági és családi ősi*, vagyis *nemesi* birtokok állottak elő.

Már Szent István megengedte, hogy a nemzetségi birtokból az *egyéni* (családi) birtokok kihasithatók legyenek és a régi magyar nemesi nemzetségek a XIII—XIV. században felosztották az ágak közt az *ősi*, vagyis *nemzetségi* birtokot és aki az ősi (nemesi) birtok mellé vétel és királyi adomány útján ujabb birtokot szerzett, az a *főurak* közé emelkedhetett.

Ellenben a székelyeknél a *főuri* rend kifejlődése lehetetlen volt; mert a székely nemzetségi birtokból az ágak és családok egyéni birtokukat nem hasithatták ki s a székely nemek és ágak nemzetségi birtokközössége 1848-ig életben maradt.

Megtörtént, hogy az Árpád-ház kihalása után idegen származásu királyaink egyik-másik érdemes székely főembernek (primor-nak) katonai érdemei jutalmául kiváltságlevélben megengedték, hogy a közös nemzetségi birtokból egyéni földbirtokot szakithasson ki magának, de emiatt a felingerült székely nemesek rajtaütöttek, házát felgyujtották, őt

magát agyonverték. Az ilyen lázadások miatt Mátyás király a sérelmeiket orvosolta és a székelyek ősi szabadságát csorbitatlanul megerősitette, aminek következtében Székelyföldön nagybirtokos főuri rend nem alakulhatott s a Habsburgoktól csak kevés székely nemes kapott *báróságot* és *grófságot* s a székelység mindvégig egységes és osztatlan nemesi szabadságot élvezett.

A székesfejérvári és budai királyi székhelytől messze keletre, a Királyhágón tul éltek a székelyek Erdélyben és kétszáz esztendőn keresztül a királlyal szorosabb érintkezésben nem is állottak.

A XIII. század első felében, 1235. táján a királyt érdeklő ügyek s a vidéki királyi kormányzat érdekében a hét székely szék élére egy királyi főtisztet: a *székely ispánt* (Comes Siculorum) állitották, de nem a székely főemberek közül, hanem a magyarországi és erdélyi főurak közül és a székely ispán az Erdélyt kormányzó királyi főtisztnek: az *erdélyi vajdának* nem volt alárendelve, hanem tőle függetlenül intézte a székelyeknél a királyi kormányzat ügyeit. A hét székely szék nemzetségi hadának főtisztje volt, azért a tatárjárás után, mint a többi királyi főtiszt, a cimerével ékesitett katonai zászlótartás jogát nyerte; saját zászlaja alatt vezette a belső és külső támadó háborukban személyes katonáskodásra kötelezett és ezért adómentességet élvező székelyeket, minélfogva a székely ispán a királyi zászlósurak közé tartozott.

Hogy a székelyek a Hargita két lejtőjére települt ősi honfoglaló székek ivadékai, azt főképpen a székelyek *rendisége* és *jogállása* igazolja. A honalapitó magyarok közé tartoztak, azért éppen ugy, mint a honalapitók utódai, másutt is, mindnyájan ősi, valódi nemesek és nemesi szabadságot élveztek és mivel az ősi, igazi magyar szabadság az adófizetés fogalmát kizárta, azért adómentesek és semminemü adózási kötelezettség, — még csak a személyes szabadság elismeréséért járó *szabadok fejadója* — sem terhelte őket, csakis fejenként való katonáskodásra

voltak kötelezve és az adótól való mentességük kiváltképpen bizonyítja, hogy kétségbevonhatatlan igazi és valódi ősi országos nemesek voltak és nem a királytól kapták nemességüket, hanem mint a honalapító ősök vérségi leszármazói élvezték az ősi igazi nemesi szabadságot.

Ha a honfoglaló magyarokhoz önként csatlakozott *eszegelek*, vagy *szakulok*, avagy pláne behurcolt bolgár hadifoglyok lettek volna a székelyek ősei, *akkor különösen nem élveztek volna országos nemesi szabadságot*, mint ahogy nem élveztek az önként bekéredzkedő *besenyők* és *kunok* sem, akiknek szabadsága sokkal kisebb volt, mint a székelyeké, ugy hogy a király a besenyők *személyét* és *földeit* eladományozhatta és nem élvezhették a költözési szabadságot és adómentességet sem. A fertővidéki besenyők I. Géza királytól azt kérték, hogy adjon nekik *személyes szabadságot* (libertati donaret), akkor Salamon királyt megzabolázzák, hogy Pozsonból és Mosonból nem mer kijönni. (Képes Krónika 59. fej.). Ellenben a király a székelyeket és földeiket, éppen ugy, mint az országos és királyi nemeseket, nem adományozhatta el.

A kunok jogállása kedvezőbb volt, mint a besenyőké, de a székelyekét nem érte el, mert a kunok sem voltak országos nemesek és nem fejenként, hanem csupán az egész kun nép egyetemesen (testületileg) élvezett nemesi jogokat és a királynak *hadi adót* (tegez-pénzt) fizetett és a király a kunokat *székeikkel* együtt elidegenithette, ellenben nem volt eset arra, hogy a király a székelyt földjével és személyével együtt magán egyéneknek, vagy egyházaknak elajándékozott volna.

Ez is azt bizonyitja, hogy a székelyek nem *eszegelek*, sem *szakulok*, sem pedig bolgár hadifoglyok ivadékai, hanem a honfoglaló ősi hét székely szék székelyeinek *utódai*.

Timon Sámuel 1734-ben azt állitotta, hogy a székely *őrt* (custos) jelent és mint *határőrök* kapták adómentességüket és kiváltságaikat. Timon Sá-

muel óta ez az állitás a történelemben gyökeret vert és vannak, akik a székelyeket az ország többi részéből Székelyföldre telepitett *királyi határőröknek* tartják és azt hiszik, hogy őket első királyaink telepitették oda, hogy az Etelközben maradt fajrokon besenyők és kunok betörése ellen védjék a határt.

Ezt azonban nem lehet bebizonyitani. A *székely* sohasem jelentett határőrt. Nem ismerek az Árpádkorból olyan adatot, amely a székelyeket *határőröknek* (custodes confiniorum) állitaná. A Székelyföldön a székelyek közt voltak a királyok által odatelepitett határőrök, csakhogy azok nem voltak székelyek és magyarok, hanem önként bekérezkedő rokonfaju besenyők voltak. Udvarhelyszékely *Besenyőfalván* (ma: Pecsenyéd), az Olt mentén: *Rákoson*, *Baróton* és *Szárazpatakon* és a háromszéki *Besenyőn* laktak besenyő határőrök és földjeket királyi adományban birták. A székelyek olyan határőrszolgálatra, amilyent köztük a besenyők teljesitettek, sohasem voltak kötelezve és a *székely* név sohasem jelentett határőrt.

A Fertő- és Lajta vize mellé, a Vág völgyébe s a Kis-Kárpátokon és a Fejérhegységen tulra, a Morva vize mellé is telepitettek besenyő-határőröket és ezek a besenyők is magyar módra — hiszen rokonaink voltak — *székekben* éltek és ez okból őket is *székelyeknek* hitták és ezek *besenyő eredetü székelyek* voltak, de nem voltak igazi honalapitóktól leszármazott magyar nemes székelyek, amit az bizonyit, hogy a Vág-melléki székelyeket Szent István után jó sokára, a tatárjárás (1241) után, IV. Béla király megnemesitette. (Az oklevélnek nincs dátuma, év nélkül adta ki a kancellária). Ha ezeknek ősei a vármegyékbe be nem ékelt magyar székeknek székelyei lettek volna, akkor nem kellett volna őket megnemesiteni, mert a honalapitóktól származott székelyek nemessége nagyobb volt, mint a királyoktól kapott nemesség, de mivel a vágvidéki székelyek maguk kérték a királytól, hogy a királyi zászló alatt

való katonáskodásra kötelezett magyar nemesek szabadságát adja meg nekik, amit a király teljesitett is, azért ebből látszik, hogy a Kis-Kárpátok besenyő székeiből való székelyek voltak, de még róluk se mondja a nemesitő oklevél azt, hogy határőrök (custodes confiniorum) lettek volna.

A most felhozott okoknál fogva tehát az a felfogás nem állhat meg, mintha a székelyek őseit kezdettől fogva Szent László és Kálmán király határőrökül telepitette volna a Székelyföldre az etelközi besenyő és kun atyafiak támadása ellen.

Magyarokból határőröket csak akkor szerveztek királyaink, amikor a régi besenyőhatárőr-telepek a szomszéd népek örökös rabló betörései és határszéli pusztitásai miatt elnéptelenedtek és ez okból a kihalt besenyők üres földeire magyarokból telepitettek határőröket, csakhogy ezeket a határvédelemre beosztott magyarokat sem hivták székelyeknek, hanem királyi *nyilasoknak*, szlávosan: *sztrelicéknek*, királyi *lövőknek* és régi szép magyar szó szerint: *lövér-eknek*.

A nyugati határszéleken Sopron- Zala- és Vasmegyében több *Nyilas, Alsó- és Felső-Lövő, Lövöld* és *Lövér* nevü helységek az Árpádkori határőrkatonák őrszállásaiból nőttek felvakká.

Bizonyos, hogy ezek a könnyü lovas nyilas katonák határőrzést végeztek, de senki sem nevezte őket székelyeknek. Hogy nem voltak a honalapitó ősök székeiben élő székelyek utódai, azt a sokkal kisebb jogállásuk is bizonyitja, mert a földjeiket eladományozhatta a király. A többi közt 1272-ben a szatmármegyei *hetényi* királyi nyilasok földeit Álmos ugocsamegyei ispánnak ajándékozta és onnét az ugocsamegyei Batárra telepitette a hetényi nyilas vitézeket[1]) és hogy a királyi nyilasok, lövérek és másféle nyillövő katonák az eladományozást elkerülhessék, hadi érdemeikre hivatkozva, mindunt-alan nemességért esedeztek a királyok előtt, ami bizonyit-

1) Hazai Okmánytár VIII. k. 438 l.

ja, hogy nagyon messze vetette őket a sors a székely szabadságtól és nem voltak székelyek.

A XII. század elején kifejlődött nyugati határszéli vármegyékben a már fogyatkozó besenyőhatárőrök erősitésére, szabadállapotu magyarokból állitottak *őröket*, akiknek tisztjük az *őrnagy* volt és ezek valóban *határőrök* (custodes confiniorum) voltak. A sürü német és stájer betöréseknek kitett *kapuvári* és *baboti* kapukra és kijáró *portákra* vigyázó határőrök élére *határispánokat* (comites confiniorum) állitottak, de semmi nyomát se találom annak, hogy ezeket a határvédőket székelyeknek nitták volna.

Királyaink a XI—XII. században nemesekre, egyházakra, apátságokra és püspökökre kötelezővé tették a határőrzést, a birtokaikon élő munkásembereik, cselédeik és vitézeik kötelesek voltak a határvédelemre szolgáló *torlaszokat*, az ország kijáró kapui védelmére földből, fából és kőből épitett — ősi nyelv szerint — *gyepüket*, *gyepüvárakat*, a szláv *clus* után készült magyar nevü *kolos*-okat és *kolosvárakat*, földből hányt *őrhegyeket*, *hirhalmokat*, *tátóhegyeket* és *leshegyeket* épiteni és javitani, amikről a határőrök éjjel tüzcsóvával, nappal füsttel adtak jelt tisztjeiknek, az *őrnagyoknak* és ezen kapuvárak és kolosvárak őrzésére fegyveresen kötelesek voltak felváltva kijárni és nyilvánvaló, hogy határőr szolgálatot teljesitettek. A *regedei* (radkersburgi) határszélen lakó nemesek falvai egyenként tiz-tiz gyalogos-embert voltak kötelesek kiküldeni őrködésre, de azért senki sem nevezte őket székelyeknek.[1])

Ezek az indokok teljesen meggyőztek engemet arról, hogy a *székely* név sohasem jelentett határőrt s a felsorolt dunántuli és felvidéki határőrök nem voltak székelyek és soha sem telepitettek közülök senkit sem a Székelyföldre határőrökül, de ha telepitettek volna is, azok utódai nem élvezhették volna

1) U. ott: VIII. k. 127—130. l.

a honalapitó székelyföldi ősi székely nemzetségek és ágak valódi és igazi — nem királyi adományból származó — székelyszabadságot és a királyok a székelyeket is eladományozhatták volna, ha őseik telepitvényes határőrök lettek volna, mert akkor az egyes intézmények szolgálatára lekötött néposztályok szolgálatát szabályozó törvények értelmében még az unokáik unokái is örökölték őseik jogállását és közkötelességét, de mivel még a király sem huzhatta ki a honfoglaláskori ősi nemzetségi földeket a székelyek lába alól, ez még fényesebben bizonyitja, hogy a székelyek elei és utódai soha sem voltak határőrök. Határőrszolgálatra először csak Mária Terézia korában a bécsi császári haditanács osztotta be őket és ez ellen formálisan fellázadtak, de tiltakozó *madéfalvi* gyülésüket 1761-ben Bucow tábornok vassasnémet ezredekkel verte szét és sok száz székelyt mészároltak le.

Ezen irásomban kifejtett nézetemet összegezve, azon véleményemnek adok kifejezést, hogy a székelyek eredetét az Árpádkori vármegyék megalkotásának ismerete nélkül megfejteni nem lehet és csak is abból állapitható meg, hogy a székelyek ősei nem voltak az Erdélyben visszamaradt *hunok* ivadékai, még kevésbbé az eszegelek, szakulok, vagy Erdélybe telepitett bolgár hadifoglyok leszármazói, vagy pedig az ország többi részéből Székelyföldre telepitett határőrök utódai, hanem az Erdélybe települt ősi magyar honfoglaló törzsnek a Maros, Olt és Küküllők felső völgyébe vándorolt és ott letelepült nemzetségei voltak, amelyek ott *hét széket* vertek és elszaporodtak és ezen ősi hét székaljában élő ősi magyar székelyek utódai ők; ott a magyar világ kezdete óta szlávokkal és oláhokkal nem vegyültek és hamisitatlan, eredeti legtősgyökeresebb, tisztafaju ágát képezik a magyarságnak, a szó teljes értelmében igazi ősi fajmagyarok.

A trianoni magyar romlás örvényébe taszitott

erdélyi magyarságot a legbecstelenebb halál, és pedig a világ legaljába: a cigánynál is alávalóbb *oláhságba való nemtelen beolvadás* fenyegeti; azért megmentéséért vagyonát és szükség esetén a vérét ne sajnálja a nemzet.

Előadásomat befejezve, kinyilatkoztatom, hogy irásom során kifejtett véleményemet nem feltünési veszketegből adtam elő, sem azért, hogy a székelykérdésben vitázó hisztorikusok fölött itélkező fórummá toljam fel magamat, hanem azért, hogy rámutassak azon nyomokra, amiken haladva eljuthatunk a célhoz.

IV.

Nem mondhatom, hogy dr Erdélyi László egyetemi tanár urnak a székely-kérdésről irt utolsó közleményét szives örömest olvastam[1]), de másfelől nem haragszom érte, mert engem abba az előnyösebb helyzetbe juttatott, hogy ellenvetéseivel szemben kifejtett nézetemet még inkább körülbástyázhatom.

A vármegye keletkezéséről előadott nézetem nem „ingoványos talajra", hanem vasbeton alapra rakott épület, amelyet a negyvenkettes ágyukból álló kritika sem képes szétlőnni, mert ha Szent István a székek és székaljak nélkül akarta volna megszervezni a vidéki királyi kormányzatot, vajjon ugyan miből szervezhette volna meg másból, ha nem a székekből és székaljakból, miután akkor a széken, székalján és váralján kivül más lakott s gazdaságilag és katonai tekintetből megszervezett magyar terület nem volt az országban.

Ha akarta volna, akkor sem mellőzhette volna a szentkirály ezeket a törzsi és székbeli alakulatokat, amelyek a Volgától a Dunáig üldözött árva és testvértelen magyarságnak józan és okos fajvédő öntudatából és kitünően bevált népmentő szervezkedéséből nőttek ki. Ha idegeneket akart volna a szé-

1) Válasz a „Szegedi Napló" 1928. évi 83. sz. megjelent cikkére.

kek és székaljak élére állitani, nem vérbeli székfőket vagy külföldi kaptára akart volna uj területi, gazdasági, katonai és kormányzati beosztást alakitani, — biztosithatok mindenkit, hogy koronájába és életébe került volna.

És a dicső és bölcs szent király volt olyan okos ember, hogy ő ezt igen jól tudta, valamint azt is, hogy a tulhajtott, idegen imádás veszedelmes és nemzetrontó és ilyesmitől féltette a fiát is, Imre herceget, azért intézte hozzá azokat az irásba foglalt „Intelmeket", amik a magyar faj jellemére szabott okos kormányzati tanácsok és a magyarság jövendő sorsát egy ezredévre biztositották.

Ennélfogva nem tágithatok attól, hogy a székekből, székaljakból és váraljakból sarjadtak ki a vármegyék, abban a tempóban, amint az első közleményben kifejtettem.

Kérem legyen meggyőződve Erdélyi professzor ur, hogy bármennyire szeretnék is deferálni azon felfogásának, hogy „a szék, székelyszék, besenyőszék, füssi szék, bajcsi szék mindig törvényszéket jelent s ilyen még az uri szék is, a földesuri törszék", de a valóság érdekében nem tehetem, mert a szék és székalja honfoglaláskori eredetü s a királyság első századaiban sem jelentett törvényszéket. Éppen a füssi szék, bajcsi szék s ezen kivül a vajkai és verebélyi székek, továbbá a Dunamelletti Solt széke, a hontokai szék, a fajszi szék és sárközi szék már a kereszténység behozatala idejében fennállottak és nem voltak törvényszékek, hanem a mint az erdélyi székelyföldi székely székek vármegyékké nem alakultak át és saját székfőnökeik igazgatása alatt maradtak, ugy hasonlóképpen ezek a most elszámolt magyarországi székek is tovább is saját székfőik kormányzata alatt állottak, mivel az emlitett felvidéki vajkai és verebélyi székek székelyei az esztergomi érsek, a dunamenti székek székelyei a kalocsai érsekség és szekszárdi apátság védelmére önként maguktól vállalkoztak és hitbuzgóságból eredő áldo-

zatkészségből a mondott főpapok és egyházaik védelmezését elvállalták, azért az ispánok joghatósága alá nem kerültek, a vármegyékbe beékelve nem lettek s mivel a bennük élő székelyek második-harmadik nemzedéke az elsorolt egyházaktól függő viszonyba jutottak, azért ezen székek székelyeinek vérbeli leszármazói a felemlitett főpapokat szolgáló katonákká váltak és ezek aztán többé nem maradtak székelyek, hanem amint a székaljak székelyei, akik fölé székfőnökeiket a király ispánokká tette, ezen ispánok katonáivá váltak, ugy hasonlóképpen a jelzett egyházak védelmére vállalkozott székek székelyeinek vérségi utódai idővel az *egyházi nemes katonák* (nobiles exercituantes ecclesiae) nevét kapták, mi által szabadságuk is kisebbé vált, mint a székelyföldi székelyeké, mert a főpapok engedélye nélkül nem léphettek ki többé az egyházak szolgálatából és az egyházaknak lekött ivadékaik is örökölték ezt a köteles katonai szolgálatot és nem tartoztak többé a régi szabad nemes székelyek közé, miután az esztergomi érsek nádorának és a kalocsai érsek főkapitányának hatósága alá kerültek, minélfogva a mint az ispánok székeiben, ugy hasonlóképpen ezen egyházi székekben is a *székely*-elnevezés kiveszett a használatból.

Mindez csalhatatlanul bizonyitja, hogy ezek a székek egykor az ősi honalapitó nemzetséges székelyek székei voltak és nem voltak törvényszékek.

A szék tehát a tatárjárás (1241) előtt soha sem jelentett törvényszéket, vagyis *sedes iudiciariá*-t a vagy a két latin szó összevonásával röviditett *sedriá*-t.

Minden alkotmány és jogtörténetben olvasható az uri székről, hogy arról, mint teljesen kifejlődött földes uri bíróságról, szigoruan véve, csak Mária Terézia urbáriuma után beszélhetünk.

Legalább igy tanitják a jogtudósok. Ebben ő utánuk indulok, mert a „hisztorikusok nem eléggé — jogászok!" — mondá egykori tanárom, Salamon

Ferenc, a legnagyobb magyar történetiró, aki — ugy tudom — székely ember volt.

A *nemes*, *székes* és *székely* származása és jelentése tárgyában pedig a nyelvészekhez fordultam. Már én ilyen vagyok. Mindenben a szakemberek után indulok. Az oklevelekből is látom, hogy nemcsak ember volt *székes*, székben élő, székhez tartozó, hanem homok, tó, *halom is*. 1293-ban Erdélyben Enyed vidékén fekvő *Székes* nevü pusztáról is (Scekes predium regale) olvashatunk, amely egykor lakott hely volt és valamelyik székhez tartozott. Innen kapta a nevét. (Wenzel: Árpádkori Ujokmánytár, v. k. 82. l.)

A helyes itélkezésü legnagyobb közjogászaink, mint Timon Ákos, Ferdinándy Géza s a többi jogtörténész, mind ugy magyarázzák a *nemes*-t, hogy az *nemzetség-es-t*, nemzetséghez röviditve: *nem-hez* tartozót, a nemzetség tagját, a nemzetségben élőt jelenti és ezen kérdésben az emlitett jogászok a fáklyatartóim és kell, hogy utánuk induljak, mert igaz uton járnak.

Arra nézve pedig, hogy öreg ember létemre is fiatalos elevenséggel lépést tartottam a fiatalok haladásával és előmenetelével, azt avval bizonyitom, hogy még abban a nagy és hosszu irodalmi párviadalban is szellemileg jelen voltam, amit annak idején Erdélyi professzor ur Homan Bálinttal és Tagányi Károllyal vivott, melyben nem ők maradtak porondon és abból tudom azt, hogy Erdélyi tanár urral szemben Tagányi Károly döntötte el azt a tételt, hogy „a bihari széköly várőrök" nem voltak bihari székelyek, még kevésbé voltak várőrök (custodes castri), hanem a biharmegyei *Székelyszáz* nevü századosi (centuriatusi), magyarosan „száznagyi" kerületéből való várhoz tartozó szolga emebrek (castrendis-ek) voltak és a *Székely* nevü „száznagynak" a „szá-ból" valók voltak és nem voltak, várban lakó, várra vigyázó várőrök, még kevésbé székely katonai századból való vitézek, hanem

csak a Székely nevü száznagy „százába", százas járásába tartozó közönséges szántóvető parasztok voltak. (Tagányi Károly: Történeti Szemle, 1916. évf. 316—317. l.) Ezek a parasztok a XI. századbeli bihari váraljába tartozó és rabszolga eredetü *inak*-tól, *inas*-októl származtak és már rabszolga őseikkel szemben előnyösebb sorban voltak, mert már nem lehetett őket eladni; szabad emberek voltak, saját háztüzhelyük volt, csupán nem költözhettek el a vármegyéből másnak földére, de földeikkel együtt a király más szolgálatra — az udvarnokok és más udvari cselédek közé — áttehette őket s telkeikkel együtt el is adományozhatta őket és csak a király szabadithatta fel az illetőket lekötött állapotukból.

Ebből látjuk, hogy nem voltak székelyek és hogy az emberi sorsnak milyen mélységes szakadéka választotta el őket a büszke szabad erdélyi nemes székelyek irigyelt jogi helyzetétől.

Mindezt Tagányi Károly Erdélyi professzor ur ellenében mutatta ki és ez a „Történeti Szemle" 1916-diki és többi évfolyamában elolvasható. Én is onnan tudom és ezzel bizonyitom, hogy a fiatalokkal lépést tartok, de az igazat megvallva, nem mindenik fiatallal, hanem megválogatom a fiatalokat, akik után indulok és ezen ezetben Homan Bálinttal és Tagányi Károllyal tartok, akik a vármegyék, nemesek, székelyek, civisek, civilisek, castrensisek, hospesek, vendégek, határőrök, egyházi nemesek, királyi és egyházi prediálisták és városi polgárok vitás kérdéseit mind Erdélyi ur felfogása ellenére positiv és kétségbevonhatatlan igazsággal oldották meg.

Erdélyi professzor ur bokros érdemeit én szivesen elismerem, de bocsásson meg nekem, hogy a IV. Béla király által megnemesitett vág-vidéki besenyő-székelyek kérdésében sem érthetek vele egyet, mert ezek a besenyő-székelyek soha sem voltak baranyamegyei vági, vátyi, nagy vátyi székelyek, mert azok a baranyamegyei vátyi királyi vitézek, nem széke-

lyek, hanem csak vátyi királyi nyilasok voltak. (Sagittarü de Wagh), ami jogállás és közkötelesség tekintetében nagy különbséget képez. Én ugy tudom, hogy a Kis-Kárpátokban két besenyő-székely szék huzodott el: az egyik székely őrvidék Bolerád falunál kezdődött és Szakolcáig terjedt s a Fehérhegység nyugati oldalán, a Morva vize mentében vonult. Ebben a legnépesebb őrszállás vagy őrszék *Székelyfalu*, később *Székelyfalva* körül terült el. A másik őrvidék a Kis-Kárpátokon innen, a Vág folyó völgyében huzodott föl Trencsénig és különösen a Kis-Kárpátok átjáró szorosai előtt voltak erős határőrszállások besenyő-székelyekből és magyar határőrkatonákból: királyi nyilas vitézekből, „lövérekből" és más nyillövő harcosokból.

Ezen őrvidék legfenyegetettebb őrszéke *Vág* nevü faluban feküdt és ott a rabló csehek és morvák szakadatlan betörései miatt soha sem tudtunk elegendő határőrt tartani. Emiatt a Vág faluban állandóan megkettőztetett határőrző katonaság volt és pedig besenyő-székelyek és királyi nyilasok, akiket a székelyek erősitésére máshonnan rendeltek oda.

Az 1272. és 1279. év között is voltak ott az őrségben királyi nyilas katonák, akiket a baranyamegyei Váty faluból osztottak be oda, de ezek nem voltak vátyi székelyek, hanem csak vátyi nyilas katonák (Sagittarü de Wagh) és nem ezeket az áttelepitett vátyi nyilasokat nemesitette meg a király, hanem a vágmenti besenyő székelyeket. (Tagányi Károly: Történeti Szemle, 1916. évf. 312—313. l.)

Ez a kétféle eredetü és rendü határőrző katonaság tehát nem volt a honalapitó székelyek ivadéka, nem is voltak az ősi honfoglalók székeiből származó igazi székelyek, mert ha azok lettek volna, akkor nem kötelezhette volna őket a király a terhes és veszélyes határőrzésre, nem dobálhatta volna őket ide-oda szükség szerint és nem tehette volna ki őket, családjukat és nyájaikat a határvédelemmel járó veszélyes szolgálatnak, amelyben a fejük, családjuk

XA 160066

és gulyáin éjjel nappal örökös veszedelemben forogtak. Hogy milyen veszedelmes katonai szolgálat volt akkor a határőrzés, az mutatja legjobban, hogy századokon át az életveszélyes foglalkozásban a végeken a határvédő besenyők az utolsó lábig kipusztultak s a néptelenné vált „besenyő tarlókat és besenyőmezőket" el is adományozták a királyok.

Mindez még azt is mutatja, hogy ez a határőrző besenyő-székely és magyar katonaság nem is volt állandóan megtelepült lakosság, hanem még mindig ide-oda vándorló és a határszéleken legeltető nomád népség volt; azért költöztették őket királyaink olyan könnyen ide-oda és azért is pusztultak ki siralmasan a rabló szomszédok örökös betörése miatt, akik első sorban éppen a határőrök nyájaira és vagyonára törtek.

A megtelepült nemes székelyek régen felhagytak a vándorló legeltetéssel s állandóan földmüvelésre tértek; az örökös ide-oda cirkálással s az őrhalmokon, hirhegyeken és lesőhegyeken való szüntelen leskelődéssel járó őrködésre már nem is voltak alkalmasok és ugylátszik, hogy a vág-vidéki besenyő székelyek megnemesitésének is az volt az indoka, hogy már megtelepültek, földmüvelésre adták magukat, nehezen ment már nekik a szántás-vetésnél az őrködés és a király inkább megnemesitette őket, vagyis felmentette őket a személyes őrszolgálat alól, de megparancsolta nekik, hogy jövőre maguk közül száz fegyveres vitézt állitsanak ki és ne csak a határt őriztessék velük, hanem háboru esetén katonáikat maguk mellévéve, velük együtt valamennyien személyesen elkisérjék a királyt a harcba. (Tagányi Károly: u. ott.) A többi ellenvetésre megjegyzésem nincsen.

1927/28. 1404

A 57829

XA 160066